

(7) ע"כ א"י

17) שלא ירבה בתפילה. מכאן משמע שחטא משה היה - שנגזר עליו שלא יביא אותם לארץ - בשביל מי מריבה, נאילו בפרשת שמות משמע בשביל שאמר "ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך" (שמות ה, כג) נגזר עליו שלא יבוא לארץ, כדפירש רש"י שם (שמות ו, ט). ונבא דודאי דמה שאמר לו הקדוש ברוך הוא "עתה תראה" (שם) ולא את העשוי לשלשים ואחד מלכים' (מסדרין ק"ב). לא נשמע אלא מכת דיוק, שכך אמר - את

11) זה תראה⁶⁰, אבל לא [מלחמת] אחד ושלישים מלכים. אבל לא קאמר שלא תראה, דאם בן הגזירה, אין זה⁶¹ גזירה גמורה, שכל דבר שאינו יוצא מפי ה' אינו גזירה⁶². ודיברתם הם; האחד קודם הגזירה, והגזירה בלא שבועה, וגזר דין שיש עמו שבועה. וקודם גזר דין - קודם שגזר הקדוש ברוך הוא שכך

יהיה, אלא שכך הוא הוצה לעשות, והוא נקרא 'עלה במחשבה'⁶³, ואין צריך כל כך תפילה וזכות גדול שתתבטל. אבל כשנגזרה, אי אפשר שתתבטל אלא על ידי תפילה וצעקה גדולה וזכות גדולה⁶⁴. ואחר גזר דין שיש עמו שבועה, אין מועיל לא תפילה ולא צעקה (ר"י י"ט)⁶⁵, ופשוט הוא זה החילוק.

(5) כ' נ' [3]

וממצא כגון אלו החלוקים, וכמו באדם, לפעמים יחשוב לעשות דבר⁶⁶, וכאשר הוא גומר לעשות או הוא מוציא את הדבר כפה⁶⁷, ולפעמים הוא נשבע שיעשה דבר פלוני או ענין פלוני. כן כביכול למעלה; עלה במחשבה קודם שגזר, ואחר שגזר, וגזר דין שיש עמו שבועה⁶⁸.
ואל יקשה לך, שרש"י פירש בפרשת שמות (שמות ד, יג) "שלח נא ביד תשלח" 'שלח עם אותו שאתה תשלח להכניסם לארץ, אין אני סופי להכניסם לארץ, ובפרשת בשלח פירש רש"י (שמות טו, יז) "תביאמו ותטעמו", נתבא הוא שלא יכניסם לארץ, ויביאם אחר לארץ. ובפרשת בהעלותך (לעיל ג, כט) פירש רש"י על "ונסעים אנחנו" 'שתף משה את עצמו עמהם, כסבור שיכנס לארץ שעדיין לא נגזרה גזירה⁶⁹. לא יקשה לך אהרדי, שכל זמן שהיה כלל:

משה רבינו עליו השלום מדבר בנבואה, אז היה מתנבא שלא יבוא לארץ, כי כך ראה בנבואה. אף על גב שעדיין לא חטא, מכל מקום ראה בנבואה מה שיהיה לעתיד, ולפיכך נתנבא שלא יביאם לארץ, וראה הגזירה של מעלה, שלא יביאם לארץ. ומכל מקום חשב שהגזירה תתבטל בתשובה ובתפילה ובצעקה (ר"י ט"ז). ולפיכך בפרשת בהעלותך (לעיל ג, כט), שהיה הדבור רק ליתרו, היה משתף עצמו עמהם, לפי שהיה סבור שיכנס לארץ, ותתבטל הגזירה. ומכל מקום כאשר ידבר בנבואה, הוא צריך לדבר כאשר הנבואה נותנת הדין מה שיהיה, והיה מדבר שלא יביאם לארץ, שהרי כך היה בנבואה עליו⁷⁰. ובמי מריבה נגזרה גזרה עליו, כמו שפירש רש"י⁷¹. והשתא יתורץ הכל, ולית קושיא כלל:

מאבק רוחני

1) ויאמר אליו אדום: לא תעבר בי, פן בחרב אצא לקראתך" (במד' כ, יח). זוהי תשובתו של אדום, לבקשת משה בשם ישראל לעבור בארצו.

בבקשה זו, פירט משה בארבעה פסוקים את דברי ימי עם ישראל (שם, יד-יז), וחז"ל גילו לנו שבין השיטין, היו תוספות וביאורים למפורש בכתוב: משה נוגע בצד המשפחתי המשותף לישראל ולאדום ('יכה אמר אחיך ישראל'), שמכוחו שותף גם אדום - הוא עש'ו נכד אברהם - לגזרת "כי גר יהיה זרעך" שנגזרה על אברהם (ברא' טו, יג; תנח' חקת יב). ובכל זאת - אומר לו משה - רק אנו סבלנו את השיעבוד, ונזרעו לנו מצרים ולאבתינו; פסבל זה, פרענו את שטר-החוב גם עבורך.

וכיצד נגאלנו מהשיעבוד המצרי הנורא? - "ונצעק אל ה' וישמע קולנו, וישלח מלאך ויוצאנו ממצרים". מסביר רש"י: השתמשנו "בברכה שפרכנו אבינו: 'הקל קול יעקב', שאנו צועקים ונענים" (ברא' כז, כב; תנח' בשלח ט). האינו, משה אומר למלך אדום: מלבד הצדק שבבקשתי - על-פיו ראוי שתסייע לאחייך שסבל עבורך, ותתיר לנו לעבור בתחומך - דע לך גם, שיש לנו אב בשמים השומע את קולנו. לכן, הנח לנו לעבור.

16) ומשום טיעון זה שבדברי משה, ענה אדום: "לא תעבר בי, פן בחרב אצא לקראתך". מסביר המדרש המובא ברש"י: אתם מתגאים ב"קול" שהורישכם אביכם - ואני אצא עליכם במה שהורישני אבי: "על חרבך תמיהה"! (שם; ברא' שם, מ). גם אני קיבלתי ברכה מאותו אב משותף! ולכן: "ונצא אדום לקראתו בעם כבד וביד חזקה" (במד' שם, ט); תוזר ומבאר רש"י: אותה "יד" בה יצא אדום לקראתם, היא הבטחת זקנו, יצחק, שאמר: "והינדים ידי עש'ו" (ברא' כז, כב).

17) בסופו של עניין: "נייט ישראל מעליו" (במד' שם, כא); ישראל ויתרו, והקיפו את ארץ אדום. המאבק המתנהל, הוא איפוא בראש ובראשונה רוחני. כל צד, מתגדר בברכה הרוחנית שקיבל מיצחק, נביא-ה': יעקב נתברך ב"הקל קול יעקב", שקולו ישמע במרום, ומשה מדגיש שרק על כך בטחנו ומדהיג שם, טז) - אלא שיצחק המשיך ואמר מיד: "והינדים ידי עש'ו!" כשמלך אדום מאיים: "בחרב אצא לקראתך" - כוונתו: בברכת החרב שקיבל סבי עש'ו! כוחי - הוא טוען - אינו מסתכם בצבאי הכבד (הרי ידע שאינו חזק מפרעה שהוכה בידי אלקי ישראל) אלא נשען ביסודו על ברכת נביא אלקים!

(2)

אדום והסתירה שבו

הבה נבחן: האם תשובתו זו של אדום, היא תשובה שאין עליה ערעור?
 – לכאורה נראה, שאכן כך הוא; שהרי: "ויט ישראל מעליו" ברור שלא חששו מפני צבא אדום, שהרי הם עומדים להילחם בצבאות שלושים ואחד מלכי כנען. לכן פשוט שהפן הרוחני, הוא שאילץ את ישראל לוותר ולהקיף את ארץ אדום. ואולם, היה הבדל בין הסיבה הרוחנית האמיתית שבגללה ויתרו ישראל, לבין זו שטען אדום. ישראל ויתרו, מפני שניתן למשה ציווי מפורש שלא להתגרות בעשן: "אתם עברים בגבול אחיכם בני עשן... ונשמרתם מאד. אל תתגרו בם" (דבר' ב, ד-ה; רמב"ן). חרבו של אדום, הרוחנית והגשמית, לא השפיעה מאומה על ההכרעה לסבוב את אדום, אלא אך ורק ציווי ה'. ואילו אדום, חשב ודאי שפחדו ממנו, כלומר, מהצד הרוחני של ברכת "על חרבך תחיה".

אך יש לעיין: מבחינתו של אדום, האם באמת היה מוצדק לטעון טיעון זה? האם היה זה אמיתי, להסתמך על ברכת נביא-ה' במקרה זה? – מובן מאליו שלא. כי אף שיצחק, עבד ה', העניק לעשן ברכה שאדום מסתמך עליה – אך מאידך, הרי ה' בכבודו ובעצמו הביטיח לישראל להיכנס לארץ! אם הצד הרוחני, דבר-ה', הוא המכתיב את צעדי אדום - הכיצד אינו מסייע בקיום דבר-ה' לישראל? האם יעלה על הדעת, שברכת בשר-ודם - ולו אף נביא-ה' כיצחק - יהיה לה משקל כלשהו כנגד דבר-ה'!!

אמונה המחליפה פנים

הנה לנו, שני כוחות הפועלים בעשן בו-זמנית:

(א) מחד: אמונה גדולה ביצחק אבינו, נביא-ה' ועובדו הגדול; זה אשר פשט את צווארו לפני אלקיו, לעולה תמימה. אדום מאמין בכוחו של עבד ה'.

(ב) ומנגד: כפירה מוחלטת בה'! כי אדום של אז, לא היה כעמי-הארץ של היום, שאינם יודעים תנ"ך... מי שידע את הנוסח המדויק של ברכת יצחק, שנאמרה מאות שנים קודם, ידע ודאי שמשה הנו נביא גדול יותר מיצחק. אדום נשען על ברכת-ה' שבפי נביא - ובה-בעת, מתעלם מדבר-ה' שבפי גדול הנביאים! הוא "מסתדר" יפה עם סתירה זו שבקרבו, ואף מפליא לנהל על-פיה את מדיניות החוץ-והביטחון... מחד, מאמין רק ברוחניות - ומנגד אינו ירא ממשה ומעם-ה', שעבורם שינה ה' סדרי בראשית.

שמא תאמרו: וכי מניין למלך אדום כל ה"פלפול" הלמדני הזה? אולי ברכת יצחק היא קבלה בידו מזקני עמו, והוא, בתמימות של עמי-קדם, האמין בלב שלם שברכה זו חזקה מכל! מניין לאדום שאי-אפשר לעצור את ישראל העולים ארצה? – מן המציאות! אפילו הים נקרע לפני ישראל, והרי "אז נבהלו אלופי אדום" (שמות טו, טו). ועוד: מי שידע מה בירך יצחק באוהלו לפני מאות שנים, כיצד זה "שכח" מלחמה גדולה שהתחוללה לפני כארבעים שנה בלבד?! הלא אחד מבניו של אדום - עמלק, נכדו של עשן - ניסה אז לעכב את ישראל בכוח החרב, והוכה! (שם יז) – האין זו ראייה ניצחת, ש"על חרבך תחיה" אינו עומד כנגד דבר-ה' ההולך לפני ישראל? – למרות זאת: אדום משלב בתוכו את הסתירה, וחי עמה בְּדו-קיום.

ברגע שיש הזדמנות להצר לישראל ולעכבם - אדום הוא מגדולי המאמינים בברכות; אפילו בברכות בשר-ודם. אבל כשהוצע לו לקבל תורה, שעל-ידה היה זוכה בשלל ברכות-ה' שבתורה - הוא סירב לקבלה!... כי כשלא נוח לקיים את התורה - אפשר "להסתדר" בלי ברכות, ואפילו בלי ברכות-ה'.

מצבור של סתירות באדם

אך מדוע נרחיק לכת? האמת היא, שבכל אדם קיימות סתירות מעין זו! אנו חושבים באופן פשטני, שהאדם הנו צדיק, או רשע; מאמין, או כופר - ואין זה כך. לאדם יש יכולת, להיות מאמין וכופר גם-יחד! בדיוק כמלך אדום, שנזח לו להאמין בברכת יצחק, ולא נזח לו להאמין במשה - כך הוא בכל אדם: קיימים בו כוחות מנוגדים, והוא "מפעיל" את הכוח הרצוי לו - היינו, את האמונה בערך המסויים - ברגע שהוא מוצא לנכון.

כך היה בפרשת אנשי זיף ב"שמואל" (א כג, יט-כא): "ויעלו זפים אל שאול הגבעתה לאמר: הלוא דוד מסתתר עמנו", ושאל מברך אותם פתום: "ברוכים אתם לה', כי חמלתם עלי". ב"תהלים" (נד), מופיע מזמור תלונה שלם על הזיפים, וחז"ל הסבירו שטענת דוד עליהם היתה זו: אמנם מטררתם

1
6
7
סס

בהלשנה היתה: לקבל ברכה משאל (לא כתוב שקיבלו תשלום וכדומה); ברכה של צדיק פשאל, ודאי תתקיים. אם כדי לנסוע לאדמו"ר משלמים לכומי-עתק, כל-שכן שברכה מפי שאול המלך שווה הון. אבל - טען דוד - **פצמוד לברכת** "ברוכים אתם לה'" שקיבלתם **ממשיח-ה'**, הרי קיבלתם גם את קללת ה': "ארור מפה נעהו פסתר"! (דבר כז, כד; יליש תהלי תשעא). אז איפה ההיגיון? ספרתם לשון-הרע כדי לקבל ברכה מפי צדיק - אבל הרי עקב כך תקבלו "ארור" מפי הגבורה! אם מאמינים אתם כל כך בברכת אדם, קל-וחומר שצריך להאמין בקללת ה'!

אלא שאת המחשבה הזו, את החישוב הפשוט הזה - אדם מדחיק לקרן-זווית. הוא "לא חשב על זה" באותו רגע. ומעשים הם בכל יום ויום: במה שנוח לנו, אנו מאמינים גדולים! בעלי ביטחון מופלא ממש כגדולי עולם! ובמה שלא נוח כל כך, אנו כופרים - ואיננו רואים בכך סתירה.

לימוד תורה: חשוב או לא? ...

לימוד תורה: מי אינו יודע, שהתורה היא הדבר החשוב ביותר בעולם? הלא בה אנו הוגים ימים ולילות, ומתעמקים כעת במסכת "קידושין" (ו): מה הדין אם החתן אמר לכלה: "הרי את תרופתי"? האם היא מקודשת בזה?
אני חייב לציין, שהייתי בחיי בחתונות רבות, וברוך ה', לא אירע מעולם שהחתן אמר משפט כזה... ובכל זאת, אנו יושבים ודנים: האם זו לשון קידושין או לא? ומדוע? - כי אנו יודעים, שהתורה היא **אוצר** החכמות והמדעים. בכל דין, גם כזה שנראה בלתי מציאותי, טמונים סודות עמוקים, ורמזים לדברים שהעולם עומד עליהם. "טובה חכמה מפנינים", אומר החכם מכל אדם, "וכל חפצים לא ישו בה" - אפילו חפצי שמנים; המצוות החשובות ביותר, אינן קמעלת לימוד התורה (משלי ה, יא; מ"ק ט:). מי מהיושבים כאן אינו מאמין בזה? דברים ממש פשוטים ויסודיים. **אלא שאם כך - כיצד זה מבטלים אנו תורה עבור עניין שטותי? ...**

- הוא אשר אמרנו: מפני שהאדם הוא גם מאמין וגם כופר. ח"ו. כשנוח לי ללמוד בין ארוחת בוקר לארוחת צהריים, כשאין משהו 'מיוחד' לעשות - אז אני יושב ולומד ברצינות. אבל בערב, כשיש לי איזה ניסיון קטן אם לבטל תורה, אם לטייל וכ"ו - אני פשוט "שוכח" לפתע, שהתורה היא החשובה ביותר. לא שהשתנה משהו בהשקפת עולמי, אלא שבאותו רגע עצמו, אני גם מגדולי המאמינים, וגם מגדולי הנכשלים! - **איני מדבר על**

אתרים, כי אינני יודע על אתרים; אבל אני יודע מעצמי. כמה פעמים נגרם אצלי ביטול תורה, עבור שטויות של ממש.

חכמי המוסר הגדירו זאת: "אור וחושך משמשים בערבוביה בלב האדם". כל מי שלא הגיע לדרגת צדיק גמור - מצויים בו שני כוחות אלה בערבוביה. קצת, אני יודע שהתורה היא חשובה ואני רוצה **באמת** לדעת אותה - **ומאידך אני רץ** לשמוע 'חדשות', כדי לדעת גם מה אמר נשיא מצרים... ולמרות שאינני שר הביטחון או ראש הממשלה, וממילא לא אתבקש להגיב על דבריו, בכל זאת: אני רוצה לדעת מה אמר השיגעון הזה...

סתירה פנימית

חובה איפוא לדעת, שקיימים בתוכנו שני כוחות סותרים: "אני", מסוגל לחשוב מחשבות עליונות - ומיד אחר-כך חושב אותו "אני", מחשבות שממש לא מתאימות "לי"... וממילא, צריך לפקוח עיניים ולבדוק היטב, איזה "אני" מדבר מתוכי ברגע זה. והוא שאמרו חז"ל על הפסוק: "לא יהיה בך אל זר" - איזהו אל זר שיש בגופו של אדם? - הני אומר זה יצר-

4

הרע" (תהלי פא, י: שבת קה): הכפירה, האל הזר - מצוי ממש בתוכנו.
 חז"ל אמרו ב"סנהדרין" (לח): "אמר רב יהודה אמר רב: אדם הראשון מין
 היה; רב נחמן אמר: כופר בעיקר היה". אמנם רבנו חננאל מפרש שם, שכך
 אנמרים המינים, שאדם-הראשון היה מין כמותם - אבל הפשט בגמרא,
 לכאורה, שחז"ל אמרו שהיה מין וכופר בעיקר. וקשה, הרי ה' דיבר אליו
 לפני החטא, וגם לאחר החטא נשאר נביא - אז איך יכול היה לכפור?
 - אמנם ברור, שאין לנו מושג בגדלותו של אדם-הראשון, שרבי בנאה אמר
 שהסתכל בעקבו במערת המכפלה, וראה "שני עקביו פשני גלגלי חמה"
 (יותר מאשר עקביו, לא הרשו לו מהשמים לראות). אם זהו אדם-הראשון
 שאחרי החטא - מה איפוא נבין בגדלותו שלפני החטא? - אך למיעוט
 הבנתו, חז"ל אמרו כך: אפשר להיות נביא, לחוש את דבר-ה' בכל ישותך -
 וברגע החטא לחוש תחושת כפירה! כי חטא - חייב להיות קשור למינות:
 אחרת, כיצד אכלת מן העץ בניגוד לדבר-ה'?

1
 8
 ע"מ

תהליך הדומה לשכרות

1 ואולי מותר להוסיף: כיצד באמת האדם משלים וחי עם סתירותיו? מהו
 התהליך שמתרחש בלבו, המאפשר לו למזג יחד הפכים שכאלה?
 - תהליך זה כמוהו קשורות. אדם לוגם יין - וכל בעיותיו נעלמו פלא-היו.
 מה קרה? - היין, שינה בעיניו את משקל הדברים. במציאות לא נשתנה
 דבר, אבל המאזניים שלו השתנו. "כל הנותן עינו בכוס - כל העולם כולו
 דומה עליו כמישור" (יומא עה). - הכל "חלק"; היין, מעלים את המעצורים
 והקשיים. השיכור יודע שכתוב "לא תגנבו" (ויק' יט, יא) - אבל כשאינו מוצא
 יין מלבד היין של השכר, הציווי הזה פשוט "נעלם" מעיני-שכלו.
 זאת, כשהגורם הוא חיצוני, כיין. אך יש גם גורם אחר, פנימי, ה"מיוצר"
 בתוך הלב פנימה: הליצנות. גם מידה זו, פועלת בדרך של שינוי משקל
 הערכים באדם. הגדרת הליצנות היא: ביטול הזולת. הליצנות, פשכרות,
 עוקפת כל מכשול וכמותן גם חברתן הנאמנה: הכפירה! השאיפה
 האנושית, להיות חופשי מכל עול ומסגרת, אתה מדבר אליו בהתרגשות,
 מוכיח מפסוקים, מציג אישיות-מופת - אבל הוא 'עקף' הכל. הכל נדחה
 הלאה בליצנות אחת, בעקיפת-בזק, וליתר דיוק ועומק: בגאוות-אנוש
 מרדנית. (וע"ע שיחות לספר שמות' שיחה י, בה נותחה תכונת הליצנות באריכות).
 תהליך זה, של יצירת משקל בלתי מאוזן, של הפחתת ערכה של כל
 המציאות שמלבדי - הוא המשותף לכל אלה שהזכרנו: כולם הפכו
 ל"שיכורים". שה"יין" - תאוותם הפרטית - היא החשובה ביותר בעיניהם;
 ועל שיכור, כידוע - אין טעם להקשות קושיות:

9
 ע"מ

2 אדם שונא את ישראל ורוצה להצר להם, וב"משקל" החדש שייצר לעצמו,
 ברכת יצחק היא "כבודת-משקל" מכל ערך אחר בעולם. ממילא, הופך דבר-
 הי בעיניו לקל-ערך וחסר-חשיבות. במצב דברים זה, לנוכח התוצאה
 שמראה לו ה"משקל" האישי - אין הוא יכול לוותר לישראל.
 קצן כועס על אחיו, ורוצה להסיר מדרכו את מי שמעכב בעדו, לערך שהוא
 כובעניו החשוב והכבד מכל: אהבת ה' אותו (או פאומת-אחיו, מקום המקדש, וכו'
 כהסברי חז"ל השונים במהות מריבתם). פזכור, אין עיכובים בפני השיכור! צד
 הכפירה הקיים בכל אדם, הופך באותו רגע לכבד-משקל - וכל הערכים
 האחרים - דבר-ה', אחיו, צער הוריו - כולם שווים לעומתו פקליפת-השום.

מפלת סיחון ועוג

1 מבחינה היסטורית פרשת חוקת פותחת שלב חדש. בינה לבין פרשת קורח מפרידות
 שלושים ושמונה שנים עליהן אין התורה מספרת, וכך אנו מוצאים עצמנו לפתע
 בשנת הארבעים ליציאת מצרים. מרים נפטרת בחודש ניסן, בחודש אב אהרן נפטר
 ובחודש אדר משה הולך לעולמו. מפרשת חוקת ועד סוף ספר דברים עוברת כמעט
 שנה.

10
 ס'ס'א
 לנ"מ
 ע"מ

8

1
שנת הארבעים מביאה לפתחנו את נושא הכניסה לארץ ישראל. ואכן, בפרשתנו מתבצע כיבוש ארצם של סיחון ועוג, שתהפוך לנחלת בני גד וראובן בעבר הירדן.

11
מ

וַיֹּאסֶף סִיחֹן אֶת כָּל עַמּוֹ וַיֵּצֵא לְקִרְאֵת יִשְׂרָאֵל הַמִּדְבָּרָה וַיָּבֵא
יְהִצֵּה וַיִּלְחֶם בְּיִשְׂרָאֵל. וַיִּכְהוּ יִשְׂרָאֵל לְפִי חֶרֶב וַיִּירֶשׁ אֶת אֲרָצוֹ.
וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן לְקִרְאֵתָם הוּא וְכָל עַמּוֹ לְמַלְחָמָה אֲדָרְעִי.
וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אַל תִּירָא אֹתוֹ כִּי בְיָדִי נָתַתִּי אֹתוֹ וְאֵת כָּל
עַמּוֹ וְאֵת אֲרָצוֹ וְעָשִׂיתָ לוֹ כְּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר
יּוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבוֹן. וַיִּכּוּ אֹתוֹ וְאֵת בְּנָיו וְאֵת כָּל עַמּוֹ עַד בְּלַתִּי הַשְּׂאִיר
לוֹ שָׂרִיד וַיִּירֶשׁוּ אֶת אֲרָצוֹ.

6

11
מעבר לעובדה כי כיבוש ארצם של סיחון ועוג מקנה לישראל אחיזה בשטח הארץ, יש בשורה מרעשה בניצחון על שני המלכים האדירים ששלטו באזור.
למכה מלכים גדלים כי לעולם חסדו. ויהרג מלכים אדירים כי לעולם חסדו. לסיחון מלך האמרי כי לעולם חסדו. ולעוג מלך הבשן כי לעולם חסדו. ונתן ארצם לנחלה כי לעולם חסדו. נחלה לישראל עבדו כי לעולם חסדו. (תהילים קלו, יז-כב)

16
כיבוש זה הכה גלים, כמסופר בפרשה הבאה:

וַיֵּרָא בְּלֶקֶן בֶּן צְפוּר אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאֲמֹרִי. וַיַּגֵּר מוֹאָב
מִפְּנֵי הָעָם מָאֵד כִּי רַב הוּא וַיִּקְץ מוֹאָב מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל.

כך גם מספרת רחב למרגלים:

וַדַּעְתִּי כִּי נָתַן ה' לָכֶם אֶת הָאָרֶץ וְכִי נִפְלְאָה אֵימַתְכֶם עָלֵינוּ וְכִי
נִמְגַו כָּל יִשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם. כִּי שָׁמַעְנוּ אֶת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה'
אֶת מִי יָם סוּף מִפְּנֵיכֶם בְּצִאֲתְכֶם מִמִּצְרַיִם וְאֲשֶׁר עָשִׂיתֶם לְשָׁנֵי
מַלְכֵי הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן לְסִיחֹן וְלְעוֹג אֲשֶׁר הִחְרַמְתֶּם
אוֹתָם. וְנִשְׁמַע וַיִּמַּס לְבַבְנוּ וְלֹא קָמָה עוֹד רוּחַ בְּאִישׁ מִפְּנֵיכֶם
כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת.
(יהושע ב, ט-יא)

11

26

סיחון ועוג שימשו מעין חומת מגן לשאר העמים שישבו בתוככי הארץ. לכשנפלה חומה זו, לתדהמת עמי האזור, נוצר בליבם חשש אמיתי.
זאת ועוד, כיבוש סיחון ועוג צוין כאירוע שאפשר את נאומו האחרון של משה:

וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בַּעֲשֵׂתִי עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ דִּבֶּר מֹשֶׁה
אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֹתוֹ אֱלֹהִים, אַחֲרֵי הִכְתּוֹ אֶת
סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר יּוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבוֹן וְאֵת עוֹג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן.
(דברים א, ג-ד)

31

יש משהו בניצחון על סיחון ועוג שמאפשר למשה לדבר.

כיבוש הארץ מעלה על הפרק את ייעודה וייחודה של ממלכה ישראלית, לעומת שיטות המלוכה הקיימות. לא רק יחיד נדרש לנהל את חייו על פי דבר ה' אלא גם הציבור, הממלכה. "עם זו יצרת לי תהלתי יספרו" (ישעיה מג, כא).

36

6

סיחון – מנהיגות פראית

1
 סיחון ועוג מייצגים שתי שיטות ממשל. חז"ל תיארו את סיחון כדומה לסייח במדבר (ראש השנה ג ע"א). כלומר, סוס פראי צעיר. מתוך הפסוקים בפרשתנו עולה כי סיחון הוא שיום את המתקפה על ישראל: "ולא נתן סיחון את ישראל עבר בגבלו ויאסף סיחון את כל עמו ויצא לקראת ישראל המדברה ויבא יהצה וילחם בישראל". סיחון אוסף את עמו בכוח מנהיגותו חסרת המעצורים.

6
 לדברי הרב קוק, סיחון היה "מלך עז וקשה", שהתאפיין ב"גבורה הנפשית הפראית שאין לה גבול בתוכן התפרצותה" (עולת ראייה ב, עמ' פג). שיטת ממשל זו בנויה על עצמתו של השליט ועריצותו כלפי עמו. לאורך ההיסטוריה היו רודנים רבים שנתניהם העריצו את חוסר הגבולות שלהם ופחדו לסרב לפקודתם. ישראל רק ביקשו לעבור, אך זוהי המורשת של סיחון, זו דמנתו הפראית והאימתנית, חסרת הסבלנות. לעומתו, בראש מחנה ישראל עומד מנהיג מלא עדינות וענווה. מנהיג שעמו לא מפחד ממנו אלא רואה בו שליח נאמן. מנהיג לא עריץ, לא אכזר, בעל שליטה עצמית עצומה.

6
 יש כאן אמירה גדולה לעולם. ניתן לבנות מלכות ללא שימוש בעריצות והפחדה. ניתן להנהיג ברוך, בטוב לב וברחמים. ואכן, לדעת הרמב"ם, י"ג מידות הרחמים באות להורות איזה שיקולים ראוי שינחו מנהיג בישראל:

ראוי שיהיו פעולות הרחמנות והסליחה והחמלה והחנינה
 באים מצד מנהיג המדינה, הרבה יותר מפעולות העונשין.
 (מורה נבוכים א, נה)

עוג – מדיניות שפע

2
 שיטת ממשל נוספת, הנפוצה יותר בדורנו, היא של עוג מלך הבשן. לעומת סיחון שגר במדבר, איזור צחיח וקשה, עוג גר בבשן, מקום פורה ודשן, רווי בשפע חומרי. עוג עצמו היה אדם גדול ממדים ומרשים בגופו, עוג - מלך החומרנות. ההמונים נוהרים אחריו לא בגלל פחד או עריצות, אלא בגלל השפע החומרי והרווחים האישיים הניגרים ממנו. "מלך הבשן מיתר הרפאים" (דברים ג, יא), והנה הוא ודאי בהיותו מלך רועה בעמו לפי רוחו ראה את כל ההצלחה והתעודה רק בהתגברות החומריות" (עין איה ברכות ב, ט, ח).

2
 בעוד על סיחון נאמר "ויאסף סיחון את כל עמו ויצא לקראת ישראל", אצל עוג לא נאמר שאסף את העם, העם פשוט נהר אחריו: "ויצא עוג מלך הבשן לקראתם הוא וכל עמו למלחמה". גלגוליה של מנהיגות זו מצויה בימינו בדמות הבטחות כלכליות ושאר הטבות הנוגעות לכיסו של ההמון. אולם בסופו של דבר הנהגה זו אינה מולידה אחדות בעם, אלא מבליטה את צרכי הפרט ודאגתו לחשבונו האישי.
 כך מספר אבא שאול:

36
 פעם אחת רצתי אחר צבי, ונכנסתי בקולית [עצם הירך] של מת,
 ורצתי אחריו שלש פרסאות, וצבי לא הגעתי וקולית לא כלתה,
 כשחזרתי לאחורי אמרו לי של עוג מלך הבשן היתה. (נהד מד
 ע"ב)

אבא שאול רץ בתוך עצם עצומה שאינה מסתיימת, עצם שלמפרע התבררה כשייכת לעוג, בעל העוצמה החומרית האדירה. אבא שאול מלמד כי עלינו לרוץ אחרי הטהרה המשולה לצבי, ולהיאבק בחומר הגס המבוטא בעצם הירך של עוג.

1 מדרש אחר מספר כי עוג זלזל באברהם ולעג על כך שאין לו ילדים. ואף כשנולד יצחק אמר: "מהו זה, אין זה כלום, באצבעי אני הורגו" (בראשית רבה נג, י). עוג זלזל ברוחניותו של אברהם ולא ראה בה אפשרות של אחיזה ממשית במציאות. אך צאצאיו של אברהם ויצחק מכיסים את עוג ועמו.

מלחמת רוח

6 קריסת ממלכות סיחון ועוג מהווה קריסה של תפיסות עולם בדבר בניית ממלכה בכוחניות ובהשלכת אימה או בהרעפת שפע וכלכלה. זוהי הכותרת לכל מפעל ההתיישבות של עם ישראל בארצו.

בהנחלת ארץ ישראל לישראל עשה ד' נפלאות ולא עמד בפניהם סיחון מלך האמורי, עם כל גבורת פראותו, המדברית, | הסייחית והערודית, ולא הועילה לעוג הענק הנפלא, אשר נותר מיתר הרפאים, כל גבורתו הגופנית הנוראה להלחם בישראל. וזה לנו לימוד לדורות שעצת ד' ודבר קדשו לעולם יעמדו ולא יועילו כל גבורות פראיות נפשיות, ולא גבורות חומריות ענקיות אשר יוסדו יחד על עם ד'. (עולת ראייה ב, עמ' פג)

16 רק לאחר שמשה הכה את עוג וסיחון, רק אז: "הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר" (דברים א, ה). רק לאחר שהופלו תפיסות העולם ההרסניות של סיחון ועוג, ניתן לעסוק בספר דברים בתיאור החיים הלאומיים בארץ ישראל.

על כן יאמרו המושלים באו חשבון

(כא, כז)

1 | אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, מאי דכתיב: "על כן יאמרו המושלים בואו חשבון"? "המושלים" – אלו המושלים ביצרים, "בואו חשבון" בואו ונחשוב חשבוננו של עולם: הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה. "תבנה ותכונן" – אם אתה עושה כן, תבנה בעולם הזה ותכונן לעולם הבא. (בבא בתרא עח).

4 החובה לערוך חשבון נפש מוטלת על כל אדם ואדם, באשר הוא. פעם אחת פנו בני הקהילה לגאון רבי יצחק בלאזר, תלמידו של רבי ישראל מסלנט ומראשי תנועת המוסר בבקשה כי יאות לומר בפניהם דברי התעוררות לרגל הימים הנוראים הקרבים ובאים.

1 | אמשול לכם משל, אמר רבי יצחק, שיירה אחת תעתה ביער גדול. במשך שבוע ימים הלכו ותעו בדרכם ולא מצאו מוצא מן הסבך אליו נקלעו. לפתע ראו אנשי השיירה אדם בודד הולך מרחוק. מיהרו וחשו אליו וביקשוהו, כי יראה להם את הדרך כיצד לצאת מן היער.

ידידי, פנה אליהם האיש ואמר, אתם תועים ביער רק שבוע אחד, ואילו אני תועה כבר כמה שבועות... הבה ונלך יחדיו, אולי נמצא בייחד אח הדרך הנכונה. ואולם, בדבר אחד יכול אני לעזור לכם, אומר לכם את | הטבילים בהם הלכתי כבר, ובהם לא נתעה שוב...

ובכן אמר רבי יצחק גם אני תועה כמותכם, ועוד יותר מכם, שהרי זקן אני מכם. אולם מתוך נסיוני, אוכל להוראות לכם כמה דברים שראויו בימי חיי אשר בדקתי ומצאתי כי הבל הם! בזאת תסמכו עלי, כי לא כדאי לכם לעסוק בהם. הבה נחפש יחדיו את הדרך לתשובה שלימה.